

עקרונות להתערבות הגנת במצבי חירום

מצבי חירום שונים מפרים בצורה חריפה את חיי השגרה בגן, (כפי שתואר בסעיפים ב' ג' ד'), והם מחייבים את התערבותם של הגנת ושל הצוות החינוכי בטווח המידי: בעת התרחשות האירוע, ולאחריו: בתוכנית התערבות מתמשכת לאורך זמן.

אוכלוסיות יעד:

- א. הילד הנפגע או הילדים הנפגעים הישירים
 - ב. קבוצת ילדי הגן הסובבים את הנפגעים
 - ג. משפחות הילדים הנפגעים
 - ד. משפחות כלל ילדי הגן
- (ראו הרחבה בפרק "מעגלי פגיעות" עמ' 20)

מטרות ההתערבות:

- לסייע לילדי הגן להתמודד עם תחושות החרדה, אי־הודאות, חוסר השליטה והדאגה שמקורם במצב החירום.
- להגביר את תחושת הביטחון והמוגנות בגן הן בקרב הילדים והן בקרב הוריהם.
- להוות מודל להתנהגות תומכת ומתמודדת לילדי הגן ולהוריהם מול המצב המאיים, מתוך ידיעה והכרה בכך שתגובות ילדים מושפעות מאד מתגובות המבוגרים שבסביבתם.
- לאתר ילדים המגיבים בתגובות של מצוקה לאורך זמן, להיוועץ באנשי מקצוע ובמידת הצורך להפנותם לאבחון ולקבלת טיפול.

עקרונות ההתערבות:

קלינגמן, רביב ושטיין (2000) מתבססים על שלושה עקרונות המתווים את הדרך להתערבות יעילה במצב חירום:

1. עקרון מעגלי הפגיעות
2. "עקרון הקמ'צ" – קירבה, מיידיות, ציפייה
3. עקרון הרציפות

להלן העקרונות המוצעים הכוללים את יישומיהם בגן הילדים:

עקרון זה מצביע על כך, שמידת הסיכון לפגיעות הרגשית וההסתגלותית של הילד מושפעת מ"הקירבה" שלו לאירוע החירום.

הקירבה יכולה להיות קירבה פיזית ממשית, אך היא עלולה להיות גם קירבה פסיכולוגית, כזו הנובעת מתחושה פנימית סובייקטיבית.

ההתערבות תתמקד תחילה בנפגעים שיוגדרו כבעלי סיכון גבוה, שהם אלה הנמצאים במעגל הראשון.

במעגל הראשון: **נפגעים מפגיעה וחשיפה ישירה**, ילדים שנפגעו בעצמם, או שבני משפחתם הגרעינית נפגעו באירוע החירום.

במעגל השני: **נפגעים בחשיפה ישירה**, ילדים שאנשים הקרובים להם נפגעו כמו: קרובי משפחה, חברים קרובים וכד'.

במעגל השלישי: **נפגעים בחשיפה בדרגה גבוהה**, ילדים שאינם נפגעים ישירים ואשר גם קרוביהם לא נפגעו, אך הם בעלי מעורבות גבוהה באירוע: עדי ראייה, או כאלה שכמעט נפגעו ואף ילדים שהיו חשופים **באופן מוגזם** למראות קשים בשידורי טלוויזיה.

במעגל הרביעי: **מעורבים בעקיפין**, ילדים שעברו טראומה קודמת ואשר האירוע הנוכחי עלול להזכיר להם את טראומת העבר ולעורר את מצוקתם מחדש.

במעגל החמישי: **מעורבים מתוך היכרות עם הנפגעים**, ילדים שמכירים את הנפגעים, אך הם אינם קרובים להם.

במעגל השישי: **מעורבים מתוך כלל ילדי הגן, המעורבים מתוך מגע עקיף עם האירוע**, ילדים ששמעו על האירוע או נחשפו לו באמצעי התקשורת.

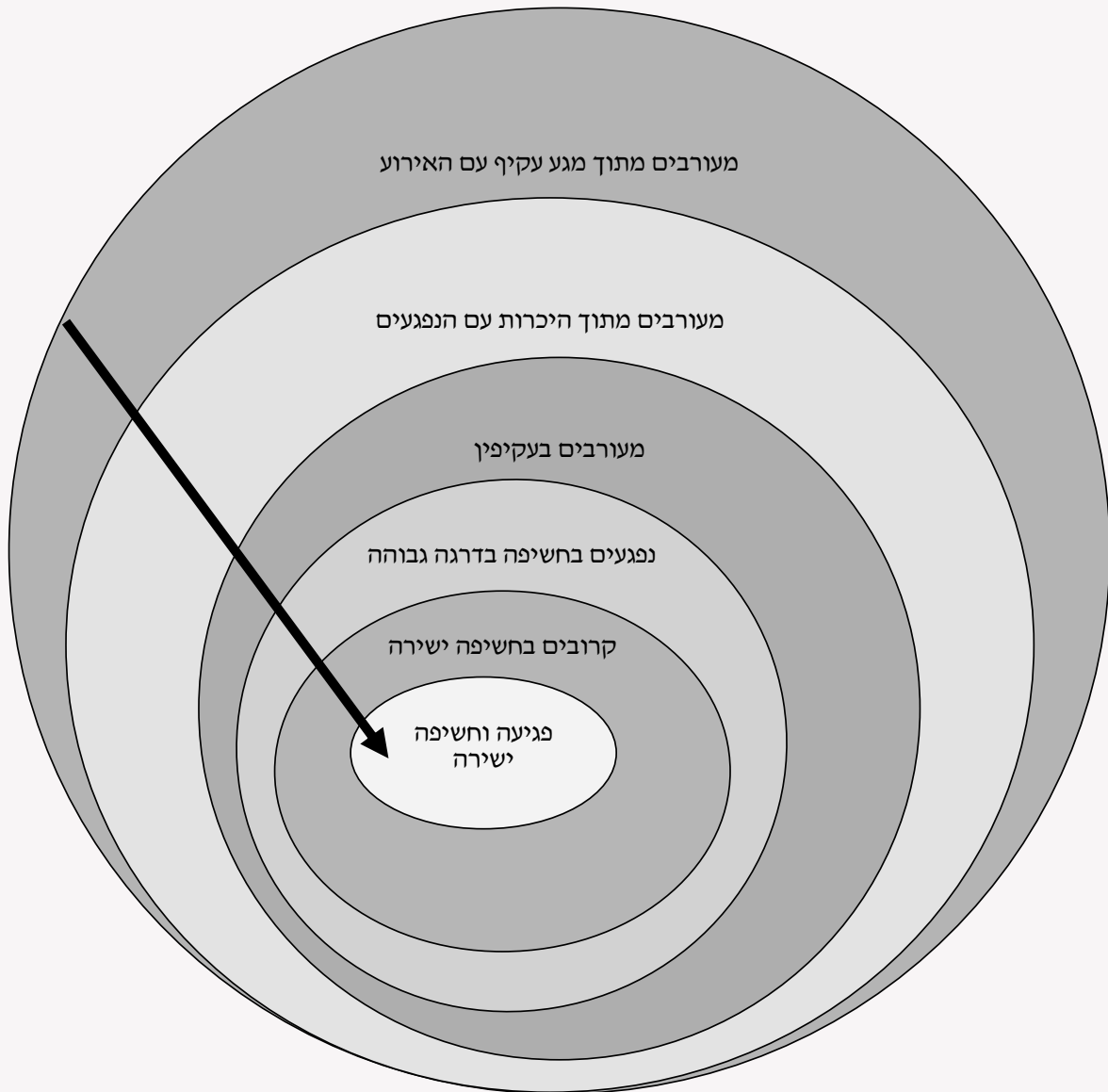
כל המעגלים המתוארים מוגדרים כ**מעגלי פגיעות**, וכל מעגל דורש התערבות כלשהי לאחר התרחשות אירוע חירום.

ההנחה העומדת מאחורי גישה זו היא, שאירוע חירום עלול להיות טראומטי לילדים מכל מעגלי הפגיעות, וחלקם עלולים לפתח תגובות של מצוקה.

מיפוי הילדים במעגלי הפגיעות השונים יאפשר לגננת, בסיוע גורמים מקצועיים מלווים, לתכנן התייחסות דיפרנציאלית ולהתאים את ההתערבות לילדים מכל מעגלי הפגיעות.

הערה: במהלך ההתערבות חשוב להיות עירניים לתגובות קיצוניות, המופיעות אצל מי שמוגדרים במעגלים רחוקים יחסית, שכן לעיתים, אף שמבחינת ההגדרה יהיו ילדים אחדים "רחוקים", יש להתייחס אליהם כפגיעים וכזקוקים להתערבות מיידית כאשר מתגלות אצלם תגובות חריפות.

עקרון מעגלי הפגיעות

עקרון הקמ"צ - קירבה, מיידיות, ציפייה

עיקרון זה מכוון אותנו לדרכים שיש לנקוט על מנת לחזור לשגרה בצורה הטובה ביותר.

החזרה למסגרת המוכרת והשגרתית בהדרגתיות מסייעת להחזיר תחושה של המשכיות ורגיעה.

ילדים צעירים זקוקים לסדר ולארגון בחיי היומיום שלהם גם בשגרת החיים, על אחת כמה וכמה לאחר אירוע טראומטי, שהפר את האיזון ופגע בתחושת הביטחון שלהם. החזרה לפעילויות מוכרות ואף לדרישות ולציפיות יומיומיות מחזקת את הילדים ונוטעת בהם כוחות להתמודד עם קשיים.

הגן הוא מסגרת טבעית עבור הילדים. לכן, יש בכוחם של הגננת וצוות הגן לתרום תרומה משמעותית לתהליך החזרה לשגרה של ילדים שעברו משבר או טראומה.

כיצד להחזיר לשיגרה?

יש להתייחס לשלושת המימדים הבאים:

קירבה – מתייחסת להיבט הפיזי ולהיבט החברתי.

הקירבה הפיסית מתייחסת לכך, שחשוב לא לנתק את הילדים מהמסגרת הטבעית שלהם (בגן ובבית), כדי שיוכלו לחזור לאיזון ולהסתגל לשגרה.

הקירבה החברתית מכוונת לכך, שהאנשים המוכרים ביותר לילדים הם שיסייעו להם להתמודד – הצוות החינוכי הקבוע בגן, ההורים או בני המשפחה המוכרים לילדים.

מיידיות – מצביעה על כך שאת ההתערבות יש להתחיל סמוך ככל הניתן לזמן התרחשות האירוע. כאשר כל שלב בהתערבות מתייחס למצבם של הילדים, ליכולתם לשתף פעולה ולהיתרם מן ההתערבות.

ציפייה – ההתערבות אמורה להעביר מסר של ציפייה לחזרה לשגרה, אמונה ביכולת ההתאוששות מן המשבר והפחתת הדרגתיות של תחושת הבלבול וחוסר האונים שהתלווה אליו.

*החזרה לשגרה זריכה להתחשה בקצה האישי של כל ילד,
בקשיי החינוך וההשפעות המתמשכות של האירוע שהוא הוליד, כל אחד בדרכו.*

(ראו גם סעיף: מצבים של היעדרות מן הגן עמ' 25)

עיקרון זה מתייחס לכך, שאירוע חירום נחוה כשבר בחיי היום יום וקוטע אותם באופן שמפר את האיזון ואת הרצף בתחומי החיים השונים.

התערבות במצב חירום אמורה להחזיר את תחושת הרצף והביטחון.

רציפות קוגניטיבית (תודעתית-חשיבתית)

לאחר אירוע טראומטי נפגעת לעיתים היכולת להבין מה קרה, לשחזר את השתלשלות העיניינים לפני הפגיעה ואחריה יש מצבים של אבדן זכרון, כל אלה מגבירים תחושה של בלבול וחוסר ארגון מחשבתי.

התערבות: סיוע לילדים להיזכר באירועים שקרו לפני מצב המשבר, במצב המשבר ואחריו, בכדי ליצור סדר כרונולוגי מובן.

(מה קרה קודם? מה אירע אחר כך? איפה הייתי? איפה היו בני משפחתי? למה לא הגיעו אלי הורי באופן מידי? איפה היו חברי מן הגן, הגננת? ועוד).

רציפות הזהות

בעקבות טראומה נקטעים לפעמים הרגלי חיים, חוקים ומנהגים, שאפיינו את חיי השגרה בבית לדוגמה: ילדים שנהגו לישון במיטתם, ישנים במיטת הוריהם, הורים ששמרו על מסגרת של ארוחות, מותרים עליה ומאפשרים אכילה מזדמנת, או מרשים אכילה מופרזת של ממתקים, ילדים שנפרדו מהוריהם בפתח הגן מסרבים להיכנס ללא ליווי ההורה.

במשפחה שחווה אבדן ושכול לעיתים הקיטוע בולט גם במקומם ובתפקידיהם של בני המשפחה.

התערבות: שמירה על "תעודת הזהות" (מי אני, לאן אני שייך וכו') של הילדים בגן ובמשפחה והגשת עזרה לילדים בהשבת הסדר בשמירה על הרגלים קודמים, בבחירה ובהעדפות, שמירה על המקום והתפקידים במשפחה ובחברה, ככל שניתן בהתאם לנסיבות.

השאלות שבהן מתלבט הילד ושלהן הוא מחפש מענה הן:

האם מה שקורה ישפיע על מקומי ותפקידי בגן ובמשפחה?

האם אני אצטרך כעת לשמור על האחרים?

האם גם אחרי האירוע אוכל להתנהג כמו קודם?

האם מותר לי לשמוח ולצחוק, לשחק למרות מה שקרה?

במקרים קיצוניים שבהם האסון אכן גרם לשינוי דרמטי בזהות (אבדן של שני ההורים, העברת הילד לבית אחר, שינוי מהותי במבנה החיים שאחרי האסון), יש צורך בבנייה הדרגתית של הזהות החדשה. (ילדים ומשפחות שחווים מצבים אלה ילוו אנשי מקצוע בטיפול מעמיק).

רציפות בין-אישית

בעקבות אירוע טראומטי קורה לא פעם קיטוע פיזי בין השותפים לאירוע לבין אלה שלא היו חלק ממנו ולעיתים גם בין אלה שהיו בו. בעקבות המשבר יש לעיתים גם "התרחקות" ביחסים: ילדים שהיתה ביניהם חברות קבועה וקרובה, ואשר בעקבות המשבר השתנו דפוסי החברות, לעיתים חווים זאת כ"התרחקות" או התרופפות הקשר.

התערבות: שמירה על קשר רציף ועקבי עם הדמויות המשמעותיות בחיי הילד: עם הגננת, עם ההורים ועם בני משפחה אחרים, חברים וכד'.

החזרת התחושה לילד שכל המבוגרים והילדים שהיו חלק מחייו, ממשיכים את קשריו איתו, נשארים חלק מחייו והוא חלק מחייהם. הקשרים יישמרו בכל דרך אפשרית: במפגשים, בביקורים, במכתבים, בשיחות טלפוניות, בהקלטות ובכל דרך אחרת המתאימה למצב.

כפי שמצוין בסעיף קודם, כאשר הילד איבד אנשים קרובים בסביבתו (במשפחה או בקבוצת חבריו), יתוכננו מהלכים טיפוליים עם אנשי מקצוע מומחים בתחום.

רציפות תפקודית

בעקבות אירוע טראומטי לרוב יש הפסקה של כל תפקודי החיים במסגרת הבית ומחוצה לו. לעיתים הורים מפסיקים את עבודתם לזמן מה ונשארים בבית, ילדים אינם חוזרים למסגרת החינוכית שאליה הם משתייכים, במצבים מסויימים ילדים עוברים לבית קרובים באיזור המרוחק מביתם, ואורח החיים משתנה.

התערבות: סיוע בחזרה לתפקוד הרגיל בגן ובבית: חזרה לסדר יום שגרת, לשמירה על חוקים, לפעילויות פנאי, למשחק ועוד. עידוד לחזרה לכל המסגרות הקודמות, להשתייכות מחודשת לפעילות יומיומית רגילה וזאת, ככל שניתן, בהתחשב בנסיבות ובמצב הילדים בעקבות האירועים. במצבי חיים שבהם ילדים רחוקים מביתם, מסיבות שונות, חשוב שבסביבה הזרה יסופקו להם פעילויות המוכרות להם מחיי היום יום (צעצועים מוכרים, ספרים, חפצים ומשחקים מן הבית ומן הגן).

(ראו גם מצבים של היעדרות מן הגן עמ' 25 וכן נספח: **היום שלאחר פרוץ המלחמה**).

העקרונות שתוארו לעיל מתווים את ההתערבות במצב חירום.

יש להתייחס לעקרונות אלה כאל קווים מנחים, מעין "שלד", שהעת הזורק יותאם

לאירוע עצמו ולתנאים האפשריים.

עקרונות אלה יהיו בבסיס עבודת צוות החירום שהרכבו מתואר בפרק הדן

בהיערכות ארגונית (ראו עמ' 49).